

Istorijos vadovėlio (išplėstinio kurso) bendrojo lavinimo licėjams ir technikumams
„Piotr Galik. Zrozumieć przeszłość. Część 3. Lata 1815-1939. Warszawa, Nowa era,
2014“ recenzija

Pirmiausia reikia pastebėti, jog šis vadovėlis atitinka naująją programinę bazę ir Lenkijos nacionalinio švietimo ministerijos (MEN) leistas naudoti mokymo įstaigose remiantis trijų šios ministerijos paskirtų ekspertų nuomone. Tad pritaikytas principas, kuris praeitame, 2014 m. gegužės mėnesį vykusiame susitikime buvo pripažintas būtinu ir Lietuvoje, atsisakant praktikos, kai recenzentus pasirenka leidyklos, o Lietuvos švietimo ir aukštojo mokslo ministerija lieka nuošalėje. P. Galiko vadovėlis, kaip jau daugelį metų Lenkijoje įprasta, integruotas. Jo chronologines ribas apibrėžiantys metai – 1815 ir 1939, - yra labai reikšmingi tiek lenkų tautos, tiek Europos ir pasaulio apimčiai istorijoje. Iš septynerių vadovėlio skyrių 3-juose nušviečiama **lenkų žemių** ir 1918 m. atkurtos Lenkijos valstybės (Antrosios *Żečpospolitos*) istorija, o V-ajame „I pasaulinis karas“ daugiausia dėmesio skiriant visuotinei istorijai, nagrinėjami ir įvykiai lenkų žemėse milžiniško masto kataklizmo („didžiojo baltųjų žmonių karo“, Arnoldo Cveigo žodžiais tariant) laikotarpiu.

Vadovėlis „Zrozumieć przeszłość“ yra didelės apimties, beveik 500 puslapių. Jame gausu puikiai techniškai atliktų iliustracijų, iš kurių absoliuti dauguma spalvotos, tame tarpe visos gerai apgalvotai parinktos epochos dailininkų paveikslų reprodukcijos. Tad šio vadovėlio ikonografijos lygis tikrai labai aukštas, kas, atrodo, tapo būdinga lenkiškiems istorijos vadovėliams. Drauge, man asmeniškai malonu tai pabrėžti, iliustracijos neužgožia autorinio teksto, kitaip tariant, jų gausa nedaro vadovėlio panašų į kažkokį komiksą. Autorinis P. Galiko tekstas pakankamai išsamus, nors jo atskiri teminiai fragmentai nėra didelės apimties, kaip būdavo kai kuriuose ankstesnių leidimo metų lenkiškuose vadovėliuose. Geresniam medžiagos įsisavinimui tekste pavardės, geografiniai ir kiti pavadinimai išskirti ryškiai juodesniu šriftu. Pateikta daug vykusiai parinktų šaltinių, prie daugelio istorinių asmenybių atvaizdų randame lakoniškas, bet pakankamai turiningas jų biografijas. Gausu vadovėlyje geros poligrafinės kokybės žemėlapių, jis turi visą reikalingą vad. metodinį aparatą moksleivių savarankiškam darbui: klausimus bei užduotis autoriniam tekstui, šaltiniams, žemėlapiams ir kai kurioms iliustracijoms. Vadovėlio pabaigoje randame sąvokų žodynėlį, chronologinę lentelę ir asmenų bei sąvokų indeksą. Tuo tarpu gana naujoviškai atrodo kiekvieno skyriaus gale patalpintas jo apibendrinimas – reziümė ir 10 puslapių prieštaringų klausimų aptarimų, pavadintų „Tai kelia kontraversijas“. Jų autorius – ne P. Galikas, o I. Zaleska ir A. Niewęglowska. Ypatingai svarbus vadovėlio bruožas, tai, kad jame daug vietos skirta kultūrai ir mokslui – tekste, šaltiniuose ir ikonografikoje.

Lietuviška tematika vadovėlyje nėra užmiršta. Taip antai 89 pslp. lentelėje „Żečpospolitos žemių padalinimas po Vienos kongreso“ randame Lenkijos karalystės tautinėje sudėtyje nurodytus lietuvius, kurie sudarė apytikriai 7% jos gyventojų.

111 ir 113 pslp. paminėta, jog 1831 m. kovo mėnesį sukilimas prasidėjo ir Lietuvoje, kiek plačiau pažymėtas jo daugiausia valstietiškas pobūdis Žemaitijoje. 150 psl. taip pat minimas lietuvių valstiečių dalyvavimas 1863 m. sukilime ir M. Muravjovo vykdytos represijos. 354-355

pslp. Lietuva nurodyta tarp valstybių, kurios „atsitraukė nuo demokratijos“ laikotarpiu tarp dviejų pasaulinių karų, minimas 1926 metų perversmas ir A. Smetona. 499 pslp. gana išsamiai aptariamas Vilniaus klausimas, minima Suvalkų sutartis, L. Želigovskio „maištas“ ir J. Pilsudskio vaidmuo. 449-450 puslapiuose lietuviai paminėti tarp II-osios Žečpospolitos tautinių mažumų, jų skaičius „inkorporuotoje Vidurio Lietuvoje“ – 100 tūkstančių, žemėlapyje taip pat pažymėta teritorija, kurioje vyravo lietuvių kalba. 468 pslp. lakoniškai aptarti „Lenkų – lietuvių santykiai tarpukario dvidešimtmetyje“, paminėtas 1938 m. kovo mėn. ultimatumas ir diplomatinis santykių užmezgimas tarp abiejų valstybių. 476 pslp. randame generolo L. Želigovskio dekreto dėl Vidurinės Lietuvos sukūrimo ištrauką. Galima teigti, jog lietuviškos tematikos pakanka ir ji pateikta korektiškai, **išskyrus vieną epizodą.**

Aplamai aukštai vertinant vadovėlių galima abejoti, ar dalis lenkų moksleivių nepasiklys medžiagos gausume. Jų vertinimas juk nebūtinai turi būti toks kaip istorikų – profesionalų. Recenzijos uždavinys nėra klaidų ir netikslumų, nesietinų su lietuviška tematika, kruopštus išvardijimas, tačiau kai kuriuos paminėsiu. Pvz., 222 pslp. popiežius Leonas XIII pavadintas „Darbininkų popiežius“, kas vargu ar pagrįsta. 391 pslp. po iliustracija parašyta, kad F. Franko 1936 metais turėjo vadovaudamas sukilimui „generalisimo“ laipsnį, nors tai gana įprastos klaidos kartojimas. Užtat kelia nuostabą valstybinio teroro aukų skaičiai stalininėje TSRS XX amž. 4-ojo dešimtmečio antroje pusėje. 378 pslp. nurodyta, jog buvo nužudyta 7 mln. žmonių, o 10 mln. uždaryta lageriuose. Jeigu bado aukų Ukrainoje ir Kubanėje skaičius – 6 mln. panašus į realų, tai nužudytų ir įkalintųjų – kelis kartus padidintas.

Manau taip pat, jog. 468 pslp. be reikalo minimas vykęs vienoje iš Lietuvos gimnazijų Jogailos teismas ir jo „nuteisimas“ arba reikalavimas nuteisti mirties bausme ir išbraukti iš Lietuvos istorijos, kuris esą „buvo blogų lenkų – lietuvių santykių simboliu“. Epizodas iš tikrųjų absurdiškas, bet tik epizodas. Juk 1935 m. Kaune buvo išleista kolektyvinė monografija „Jogaila“, objektyviai ši asmenybė vertinama ir A. Šapokos redaguotoje „Lietuvos istorijoje“.